

Razpotja nacionalne varnosti*

Obramboslovne raziskave v Sloveniji

Zadnja knjiga iz programa relativno mlade založniške dejavnosti Fakultete za družbene vede je s področja obramboslovja. Urednik Anton Grizold se je odločil za pomenljiv naslov, Razpotja nacionalne varnosti. Delo je izšlo kot zbornik raziskovalnih prispevkov najožjega kroga sodelavcev te nove discipline. Razprave so prispevali France Vreg, Anton Bebler, Anton Grizold, Ljubica Jelušič, Marjan Malešič in Darko Lubi. Knjiga je izšla v obsegu 205 strani, v privlačni italijanski vezavi in opremi (Drago Hrvacki), v nakladi 600 izvodov in je v mesecu dni v dobršni meri že pošla. Predvsem lahko zapišemo, da vzbuja živahne razprave, k čemur sta predvsem prispevali dve odmevni tiskovni konferenci.

Avtorji skušajo razpravo o navedeni temi vključiti v širši kontekst družboslovnih razprav. Na tej osnovi bi prav gotovo lažje utrlji poti k oblikovanju konsistentne zasnove nacionalne varnosti. Kot je razvidno, si skuša nova disciplina utreti svoje mesto na eni najzahtevnejših tem, ki se ji danes ni mogoče izogniti.

Zbornik člankov se deli na dva dela, na tako imenovani retrospektivni del, povezan z interpretacijo raziskovalnega makroprojekta, znanega pod imenom Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita SFRJ ter na analizo in pojasnjevanje vloge, ki jo je imela JLA v globoki krizi jugoslovanske večnacionalne zvezne države. Drugi del knjige je posvečen obramboslovnim pristopom k nacionalni varnosti in rezultatom najnovejših empiričnih raziskav na to temo. Osrednje teme knjige so naslednje: demo-

kratizacija družbe in obrambe, jugoslovanska ljudska armada in razpad Jugoslavije, oblikovanje slovenske nacionalne varnosti, slovenska javnost o varnostnih dilemah svoje države, civilna obramba v sistemu nacionalne varnosti, slovenski vojak v okviru TO.

Avtorji predstavljajo najprej obdobje, v katerem prihaja do »opuščanja jugoslovanske obrambne doktrine in oblikovanja slovenske« (T. Korošec, iz recenzije, 4. stran ovitka). V drugem delu »analizirajo pripravljenost državljanov za boj proti agresiji, definirajo in utrjujejo poimenovalni aparat o nacionalni varnosti« (prav tam). Analitično so predstavljeni podatki o kazalnikih ogroženosti varnosti Slovenije ter o razvoju civilne obrambe. S posebno pozornostjo so obdelane vrednote in cilji pripadnikov TO. Vse to kaže, da je razvoj obramboslovja na FDV tokrat že brez prevlade vojaških znanosti v kritični fazi. Na eni strani uveljavljajo prve teoretske študije in prve empirične raziskave, pa tudi napetost med razvijajočo se disciplino, raziskovalno dejavnostjo in tako imenovanimi uporabniki. V preverjanju je produktivna dihotomija med družbeno-kritično naravnano znanostjo in deli oblastne družbene prakse.

Družbena kritika dobiva tudi obramboslovju posebno vrednost prav zaradi uveljavljanja empiričnih raziskav, »vključevanja v mednarodne projekte in oblikovanja skupnih baz podatkov za varnostno-obrambne in mirovne raziskave« (A. Grizold, uvod), ki si avtonomno določajo predmet svojega dela. Publikacija obenem izziva tradicionalno vprašanje, kaj je normativno in kaj je dejansko, v kolikšni meri moramo zlasti na tem področju, tudi na podlagi najnovejših izkušenj, govoriti o psevdookolju, se pravi o idealizirani predstavi o stvarnosti, ki si jo tradicionalno ustvarjajo ideološki aparati kot svojevrstno oblastno govorico. Tovrstne napetosti v obramboslovju so seveda po principu indikativne tudi za položaj drugih disciplin.

* S številko 11–12 pričenjamo v rubriki Z družboslovne knjižne police objavljati krajše informativne prikaze in recenzije.

Pomemben je časovni okvir, v katerem prihaja do navedenih obravnav. Zdi se, da se končuje obdobje klasičnih vojn. Ob konstituiranju nacionalnih držav se zastavlja naloga, kako organizirati družbene zmogljivosti za zagotavljanje nacionalne varnosti, potem ko se je pokazalo oboroženo zavračanje in tekmovanje v oboroževanju za neuspešno. In nadalje, kakšno težo dati institucionalnim rešitvam v evropskem merilu, s katerimi se države odpovedujejo hegemonističnim težnjam na podlagi svojih vojaških moči. Prehod od odvrčanja k zaupanju je vsekakor proces, v katerem bo treba storiti vse, da bi se izognili skrajnostim.

Ivan Hvala

Autopoiesis – eine Theorie im Brennpunkt der Kritik

(urednik: Hans Rudi Fischer), Carl Auer Systeme Verlag GmbH, Heidelberg, 1991

Zbornik, ki ima v slovenskem prevodu naslov »Avtopoetičnost – Teorija v žarišču kritike«, vključuje prispevke o sistemski teoriji samoorganizacije. Imamo ga lahko za eno izmed pomembnejših del, ki so v zadnjem času izšla na tem področju znanstvenega raziskovanja. Če je teorija avtopoetičnih sistemov tudi zaradi svojega hitrega vzpona na različnih področjih znanstvenega raziskovanja v zadnjem desetletju vzbudila marsikje prepričanje, da gre tu za revolucionarno spremembo v celotni strukturi znanstvenega mišljenja, se zdi, da z delom, kot je pričujoči zbornik o avtopoetičnosti, stopamo v bolj umirjeno in zrelo fazo presojanja sistemske teorije samoorganizacije. Ta ne temelji toliko na brezprizivnem sprejemanju ideje avtopoetičnosti, temveč na njenem vsestransko kritičnem pretresu. Zrelost v razvoju znanstvene teorije se kaže tudi v njeni pripravljenoosti na sprejemanje argumentirane kritike.

Urednik zbornika, nemški filozof in lingvist Hans R. Fischer, ki je hkrati tudi avtor spremnega besedila, je prispevke avtorjev tematsko razdelil v tri sklope: prvi tematski sklop vključuje filozofski vidik ideje avtopoetičnosti, drugi specialno nevrofilozofski in nevrobiološki vidik in tretji uporabo koncepta avtopoetičnosti v družbenih znanostih. Bralcu, ki je vsaj do neke mere seznanjen z najnovejšimi trendi v razvoju sistemske teorije samoorganizacije, se najbrž ne bo zdelo sporno, da je poudarek filozofskih razprav na kritičnem spopadanju z idejo avtopoetičnosti, kakor sta jo razvila Herbert Maturana in njegov učenec Francesco Varela, v okviru socioloških pa na kritičnem pretresu nekaterih delov teorije avtopoetičnega družbenega sistema Niklasa Luhmanna. Kljub temu pogrešamo v zborniku večjo konsistentnost, ko gre za prestop s splošne spoznavno-teoretske na praktično-aplikativno raven obravnavanega modela avtopoetičnosti.

Zaradi bogastva obravnavanih tem, ki se pojavljajo v zvezi s problemom avtopoetičnosti, ta pomanjkljivost niti ni tako pomembna. Avtorji prispevkov v prvem delu (R. Fischer, F. Wallner, H. Radermacher, D. Koenncke in drugih) si prizadevajo, da bi idejo avtopoetičnosti, kakor se je oblikovala v kognitivni teoriji Maturane in Varele, kritično spopadli z nekaterimi tradicionalnimi filozofskimi koncepti Descartesa, Kanta, Wittgensteina in še nekaterih drugih filozofov. Kot je znano, sta sintagmo »avtopoezisa« v znanstvenoteoretski stil mišljenja uvedla čilska biologa H. Maturana in F. Varela. Z njo sta hotela izraziti avtonomijo in krožno organizacijo vseh organskih sistemov. Čeprav naj bi se koncept avtopoetičnosti izvorno nanašal na problem razumevanja bioloških pojavov, je bil že pri samih tvorcih te ideje uporabljen za utemeljevanje širšega programa kognitivne teorije. Takšen tip naturalizirane epistemologije (njen cilj ni upravičevanje spoznanja, temveč specifično pojasnjevanje pogojev pridobivanja spoznanja), se tako nujno spopada s celo vrsto spoznavnoteoretskih konceptov, ki se pojavljajo v tradicionalnem filozofskem mišljenju.

Avtorjem filozofsko intoniranih prispevkov v zborniku je uspelo predvsem s pritegnitvijo idejno-zgodovinskega paralelizma celoto novodobnih razmislekov o avtopoetičnosti postaviti v drugačen kontekst. Tu